

Gospodarski List.

Glasiło c. kr. kmetijskega društva v Gorici.

Ureduje: Ernest Klavžar.

„Gospodarski List“ izhaja kot priloga „Soče“ dvakrat na mesec in sicer vsak drugi petek. Udje c. kr. kmetijskega društva in naročniki „Soče“ dobivajo list brezplačno; drugače pa stane list na leto 1 gold. 20 kr. — Naročnina naj se pošilja c. kr. kmetijskemu društvu, dopisi pa odgovornemu uredniku — Rokopisi se ne vračajo.

Štev. 2.

V Gorici, 27. Januarja 1888.

Leto VIII.

Našega dež. zbora skrb za kmeta.

II.

Skoro enako namero, kakor sklepi, o katerih smo govorili v zadnji številki, ima tudi sklep sprejet v XIII. seji dež. zbora dne 14. tek. meseca o načrtu Goriške trgovske zbornice, oziroma njenega predsednika g. barona Evgena Ritterja, po katerem načrtu bi se zboljšale ekonomične razmere Goriške Furlanije. Ta načrt obsega dva glavna predloga, ktera sta obširno razpravljena v dotični vlogi; prvi meri na to, da bi se v Furlaniji polagoma opustil sedanji sistem obdelovanja zemlje, to je, da bi se opustila žita kot glavni pridelek in nadomestila sé sočivjem in raznimi vrtninami. Žita ne morejo pri sedanjih mrtvih cenah - ki so nasledek ogromne konkurence drugih dežel, — preživljati kmeta; — pridelovanje sočivja in vrtnin bi ga pa vtegnilo rešiti in mu sčasom celó zopet pomagati do nekdanjega blagostanja. — Po drugem predlogu pa naj bi se Furlanija premrežila z potrebnimi ekonomičnimi železnicami z oskim tirom, ktere bi pospeševale kupčijo z novimi pridelki.

Načrt je jako obširen in se opira na bogato statistično gradivo; vendar se nam zdi, da je posebno, kar zadeva premembo obdelovanja, preoptimističen, to je, da preveč obeta in da bo težko kaj kruha iz te moke. — Mimo gredè omenimo tu, da je te dni izšla v Palminovi brošurica, ktera je sicer prijazna Ritterjevemu načrtu, pa smatra premembo kulture v njegovem zmislu za nemogočo.

V njej je namreč razloženo, da ilovnata zemljišča v Furlaniji so uže po svojej naravi nasprotna obdelovanju vrtnin, katerim se prilegajo samo gorke, lahke in dobro obdelane zemlje — ko so nasprotno zemlje v Furlaniji večinoma mrzle, močne in kesne. Pomisliti je tudi, pravi brošurica, da je treba za obdelovanje vrtnin mnogo gnoja; Furlanski koloniga pa nimajo niti zadosta za obdelovanje žita, kteroga ne potrebuje toliko, kolikor sočivja. Za obširna

vrtna dela treba tudi mnogo delavnih močij, kojih premanjkuje v Furlaniji še za sedanje potrebe. — Namesto po bar. Ritterju nasvetovane kulturne premembe priporoča brošura, naj se pomnožé in zboljšajo travniki v prosep obširniše živinoreje in naj se uvéde umna sadjereja, ktere se zemljišča v Furlaniji prav posebno prilegajo. — Ekonomične železnice, ali parni tramvaji na sedanjih cestah bi bile anonimnemu pisatelju brošure tudi po volji; a on meni, da bi se ne mogle izvesti, ker so ceste za to sploh preoske.

Neobhodno potrebno za rešitev avstr. Furlanije iz sedanjih nadlog pa bi bila po njegovem menenji železnična zvezna črta med Ronkami pri Tržiči in San Giorgio di Nogaro v Videmskem okraju.

Ta železnica bi držala skozi rodovitni Červinjanski okraj, kateri ni do zdaj v dotiki z nobeno železnico, ter ga v najkrajšo zvezo spravila s Trstom in sé znotranjo državo, pa bi na drugi strani za obilih 56 kilometrov skrajšala zvezo med Trstom in Benetkami.

Ta železnica, sklepa pisatelj, bi edina k novemu življenju probudila našo Furlanijo, ker le tedaj bi bilo upati, da se uvéde tu mnogo obrtnij, katerim bi jako ugajale obile vode, ki gonijo zdaj le tu pa tam kako srednjeveško mlinško kolo.

Naš deželni zbor pa je o baron Ritterjevem predlogu sklenil tako - le:

„Deželni zbor jemlje sé zadovoljnostjo na znane načrt, ki ga je predložila trgovska in obrtnijska zbornica po deželnem odboru, in pripoznava, da bi bilo v veliko korist deželi, ako bi se uvéde v njem nasvetovane naredbe.

„2. Naročeno je deželnemu odboru, da se pridruži kupčijski in obrtnijski zbornici in da ž njo skupaj pretehta in bolje določi način, po katerem naj bi se izvršil isti načrt; o tem naj predloži o svojem času dež. zboru nadrobno poročilo, da se bo dalje o tem sklepalo.“

Kupčija z umetnimi vini.

O svojem času je katoliško-politično narodno društvo "Slovenski jez," podalo deželnemu odboru prošnjo, naj bi on obrnil svoje delovanje tudi na to, da se vinskim fabrikantom, ki iz vode ponarejajo vinu podobno pijačo ter jo kot ogrsko, ali hrvaško vino prodajajo, ta kupčija v naši pokneženi grofiji ustavi, ali vsaj zdatno omeji.

Deželni odbor je o tej zadevi zaslišal tukajšnje e. kr. kmetijsko društvo in je ta dni odgovoril „Slov. jez“ tako-le:

Vsled prošnje slav. društva zastran kupčije z umetnimi vini naznanja dež. odbor, da on ni po obstoječih postavah poklican, neposreduje kaj učiniti, da se zabrani ali omeji produkcija takih vin ali kupčija ž njimi.

V zmislu ministerskega ukaza z dne 16. septembra 1880 št. 121 drž. zak. je namreč dovoljena ena in druga, kakor je dovoljena produkcija poluvin (Halbweine) in dotična kupčija, ktero obrtovanje spada pod določbe obrtnijskega reda in poprej omenjenega ministerskega ukaza.

Nadzorstvo nad tem, da se te določbe natančno spolnujejo, pa je izročeno deloma občinskim, deloma e. kr. političnim oblastnjim.

Tu hoče dež. odbor samo naglašati, da se umetna in poluvina ne smejo naznanjati, na prodaj ponujati, na debelo ali na drobno prodajati pod imenom *pravega vina*, ampak za to, *kar so*, in da morajo obrtnijske oblasti, organi zdravstvene in tržne policije uradoma nadzorovati, da se spolnujejo določbe zgorej omenjenih in drugih postav zadevajočih pridelovanje umetnega vina in javno zdravstvo.

Vsakteremu pa je na voljo dano, da ovadi imenovanim oblastnjim prestopnike določeb ministerskega ukaza z dne 16. septembra 1880 št. 121 drž. zak“.

V tirolskem dež. zboru je bila tudi v preteklem zasedanji razprava o tem, kako naj bi se izvrševala postava o umetnih vinih.

Poslanec Karl Payr je stavil v imenu dež. odbora naslednja predloga: 1. Deželni zalog ima nositi stroške za preiskavo tistih vinskih poskušanj, ki jih obrtnijske oblasti po §. 9. minist. ukaza od 16. septembra 1880 vzemó dotičnim vinotrčcem in obrtnikom; v slučaju obsodbe pa ima te stroške povrniti, kdor bo krivim spoznan. 2. Naprosi naj se gosp. ces. namestnik, da zapove obrtnijskim oblastnjim, naj skrbno pazijo na tiste vinotrčce, kateri so na sumu, da brez predpisane koncesije pridelujejo in prodajajo umetna in poluvina, in naj jih o dognanih prestopkih strogo kaznujejo.

Poslanec Tutzer je izpodbijal drugi predlog, češ, da je premil, ker se ponarejanje vin tako nevarno širi, da mora vinorejec pod zlo iti, če se taka kupčija ne zapreči; on je poostril predlog v tem zmislu: „Naj se pozivlja vlada, da slednjič uže enkrat izvrši postavo z dne 21. junija 1880 in da jo prav strogo izvaja.“ Za ta poostreni predlog se

je potegnilo še več drugih poslancev in ker mu je pristopil tudi poročevalec, obveljal je z večino.

Tu naj še omenimo, da zgorej navedeni ministerski ukaz je izdan ravno v izvršitev postave od 21. junija 1880 št. 120 dež. zak. o delanji in prodajanji vinu podobnih pijač.

Pitanje telet.

Najbolj se redijo teleta, ako sesajo. Ako se pa nameri, da se morajo poprej odstavit, preden se za mesarja, morajo se pitati z mlekom. Mleko pa naj se posneme, preden se da živinčetu. Velja namreč od mleka odstraniti vso maščobo. Daje se pa lahko sladko ali gosto kisló. Boljše pa je sladko, kajti po njem se tele bolj redi, ter daje tudi boljše meso. Teletina je namreč najbolj okusna in torej tudi največ vredna, če je bela in mehka. Taka pa je po sladkem mleku. Rudečkasto barvo pa dobi po krmljenju s kislím mlekom. Nikakor pa ne sme dobivati sivkastega mleka; po takem dobi drisko in lahko pogine. Če pa to ne, rediti se vendar ne more.

Ako hočeš teletu sladko mleko dajati, moraš paziti, da se ne skisa potem, ko ga posnemeš. Mleko ne sme stati ni toplem. Shramba ne sme imeti nobenih kislinskih snovi. Posoda mora biti sažna, kakor sploh vse mlečne posode. Skrbeti je tudi, da se mleko poprej pogreje, preden se da teletu. Ako sesa, dobi od krave mleko toplo od 46-58 stopinj C. v sebi, in to naj bolj ugaja njegovi naravi. Posueto pa je že ohlajeno, zato naj se nekoliko pogreje. Vendar pa se nikakor ne sme pogreti nad 38 stopinj C. Preveč pogreto bilo bi živinčetu še bolj škodljivo, kokor hladno. Želodec bi si lahko pokvarilo.

Teletu, ki se je v domačem hlevu povrglo, daje naj se odkraja frišno mleko. Ako pa se kupi, naj se ne jemlje poprej, kakor je že nekatere dni staro. Frišno mleko naj dobiva prvih 6-8 dni. Potem pa naj se zadovoljuje s posnetím in to se mu daje polagoma, najpreje tako, ki je še le kakih 12, potem tako, ki je 18, zadnjič tako, ki je stalo 24-36 ur.

Pitovna teleta morajo imeti pripraven hlev, v katerem uživajo potrebni mir. Mlado žival namreč vsaka reč lahko vznemiri, in to ovira njih rejo. Zato je treba hlevske line toliko zadelavati, da je žival v somraku. Svetla solnčna luč vznemirja truplo. Tudi gledé pitanja svinj velja staro pravilo, da se mora dnevna svetloba odstranjevati od živali.

Vsako tele mora imeti svoj peseben ograjen prostor. Pregraja naj bode tako gosta in visoka, da živali ne vidijo druga druge, in da torej ne morejo igrati med seboj ali plašiti se. Prostor ne sme biti tako širok, da bi se moglo živinče obračati. Za srednja teleta zadostuje, ako je posamezni prostor poldrugi meter dolg, pol metra širok in en meter visok. Skrbeti je tudi, da ima suho ležišče. Zato je dobro, tla tako pripravljati, da se lahko gnojnica oteka. Toplota naj je enakomerna, kakih 15-20 stop. C.

Ob enem je treba skrbeti, da se hlev redno prezračuje, ne da bi bila žival izpostavljena prepihu. Najbolje je, ako se napelja oddušek od spodaj na vzgor. To je tudi za tiste kleti najboljše, kjer se mleko kisa.

Napajati se morajo teleta trikrat na dan, Paziti pa je posebno, da se to godi pravilno ob svojih časih. Da je le-to zelo potrebno, prepričaš se lahko sam, ako opazaš tele, kako je nemirno, če ne dobi piče, ko se je približal navadni čas. Ako mu ne postrežeš pravilno in ob navadai uri, je lahko, da bo pozneje preveč pilo, ter se kakor že koli pokvarilo.

Koliko naj se da mleka na enkrat, to se ne da določiti. Večje, ko je tele, več mora dobiti. Gledati je na to, kaj je živinčetu koristno. Boljša pa je pičla mera kakor preobilna. Pazi, kako se žival po napajanju obnaša. Ako se mirno vleže, je znamenje, da se je bila nasitila; ako pa je nemirna, daj ji prihodnji obrok več. Ne kaže pitovnemu teletu poleg mleka dajati še drugih reči, n. pr. lenenih pogač, kruha, moke itd. Meso bi potem ne bilo tako belo in dobro, lahko bi se pa tudi teletu skazila prebava. Pri plemenih teletih je to, se vé da drugače. Ta se morajo navaditi druge klaje, ter se pri teh ne gleda na okusnost mesa. „Slov. Gosp.“

Pomoč revežem in pogozdovanje Krasa.

Š Krasa dne 22. januarija (Izv. dop.)

Hvalevredna je res očetovska skrb naših gospodov deželnih poslancev gledé tega, kako bi olajšali letošnjo revščino po suši prizadetim krajem.

Zadeva ta zdi se nam tako važna, da želimo podati nekaj opomenj gledé načina, kako naj se podpore delé. Na Krasu je suša doma; v komaj minolem letu pa je menda hotela pokazati vso svojo moč, tako da je po nekotih krajih, kjer je zemlja bolj plitva, napravila res mnogo škode vsemu — izimši žitu. Ali pa Kraševci tudi občuti tako nasledke suše, kakor prebivalci po drugih krajih? Da in ne. Ne! Vsaj po onih delih Krasa ne, koder je na Krasu — posebno spodnjem — suša vdomačena, tako je Kraševci (nekotih občin posebno, n. pr. Opačjeselo!) vdomačen v — beraštvu. Posebno ženske so pridne, — da odkritosrčno rečemo — preveč pridne v tem poslu. Čuditi se mora človek, odkod toliko blaga vsakovrstnega, kojega prinašajo dan za dnevom, dovažajo teden za tednom z naših *tolminskih hribov*.

Bolj kakor po letu na Krasu suša pritiska, več Kraševci roma na jesen, zimo, spomlad v gore. Naši hribovci morajo biti res več kot *radodarni*, več kot potrpežljivi, več kot usmiljeni, da teden za tednom polnijo jerbasa in vozičke nenasitljivim Kraševkam z vsakovrstnimi pridelki: Kraševka vzame vse. Prošjačijo pa pod imenom: „prekupčevalke“. Naše hribovske gospodinje pijejo res dražjo kavo, kakor v najbolj „nobel“ kavarni v Trstu! Kratko rečeno: Kraševka si zna pomagati — kakor vrabec.

Vse prej — ko lakota na — Krasu (o katerega delu baš govorimo!).

Stavili bi, da velika večina onih hribovskih družin, koje polnijo jerbasa in vozičke kraške, mnogo *revneje hrano vživa*, kakor družine onih Kraševk.

Sveže (frišno) meso goveje pozná večina hribovcev le parkrat na leto ob velicih praznikih — Kraševci je ima tolikrat na teden. Dobi se vas, — od kodar jih pohaja največ v gore — da teden za tednom spravi kravico, a tudi volička....

Od ene strani ženske, od druge moški, — tako da lakoti ne pusti Kraševci blizu. Poglejmo pa drugo kraje. Kakó se ti prebivalci ločijo v tem in tudi v marsičem drugem — od Kraševca kakor noč in dan. Moškega se uže spravi od hiše, ako je sila; žensko pa ne, ako bi bila potreba še večja. Ako bi se v velikej potrebi kaj takega zgodilo, obvisi na dotični ženski za vedno pridevek — „beračica“. Ženske večine naše dežele so tako sramežljive, boječe, ponosne, da, ako ima hiša le količkaj svojega premoženja, ženska ne gre — prosjačit... tudi ne pod imenom prekupčevalke. Mnogo lakote se radi tega pretrpi, a obvaruje se tudi ciganjenja. Beraštvo naj bo za berače, a ne za kinete in kmetiče!

To smo opisali, da lažeje opozorimo na kraje, kjer je potreba in lakota v resnici in kje le navidezno.

Podpora revežem nameruje dotični odbor deliti sodelovanjem županov in dušnih pastirjev. Prav! Previdnosti in sicer velike previdnosti je treba tu pa tam, da ne bodo *zlorabe* na dnevnem redu. Podpora naj dobi, kdor jo je v *resnici potreben in tudi vreden*. Prijateljstvo in sovraštvo naj nima pri tem blagem početji mesta. Natančen račun z odgovornostjo naj tirja dotični odbor!

Teh besedij naj nam nikdo ne šteje v zlo; govorimo odkritosrčno z namenom *pomagati res potrebnim in vrednim revežem*. Podpore so se uže pred leti delile v naši deželi, vemo tedaj, kako se je delalo tu pa tam. Toliko o podpori, koje bodo deložni najrevnejši in nezmožni za delo.

Dotični odbor pa želi tudi preskrbeti *turšice po nizkej ceni* tistim občanom, kateri se izkažejo kot potrebni se spricalom krajne komisije. Vprašanje je, ali bo treba *koj* plačati, ali se bo žito dajalo kaj časa na upanje?

Ako bo prvo, bo prav; ako bo drugo, bo pa težavno in bo treba zopet previdnosti. Pred več leti, dal je dež. odbor nekim občinam posojila v nakup semena itd. Poznamo občino, v kateri se zdaj ni dolg poravnán. Obresti tečejo leto za letom. Vsoto je župan razdelil med občinarje, kateri so v določenem času imeli vsoto povrniti. To se je tudi zgodilo, če ne z lepa, s huda. Kdo pa naj povrne vsoto, ki ni bila razdeljena med občinarje, ampak je zginila, Bog ve, kje? Dotični izkazi o tem molčé: le vsote ni! Ker v določenem času ni bilo povračila, naraščajo obresti. Za povračilo bo treba zopet sile.

Koliko kletvine, pisanja itd. In vse to menda v zahvalo za prejeto dobroto, milostno podporo!

Gospodarske novice

Tretji način podpore pa bode *delo*. Prav in najboljše. „Kdor ne dela (ako more), naj tudi ne je,“ pravi star pregovor. Kako delo pa misli dotični odbor preskrbeti revnim občinam? To bode gotovo popraviljanje in napraviljanje raznih — *cest*. Ceste so sicer res potrebne, a take sile ni baš v onih delih naše dežele, kjer je suša napravila veliko škodo.

Na Furlanskem menda ni treba družih del, kakor pričeti z namakalom. Tam bi imeli reveži dela dovolj.

K delu na *Krasu* pa bi imeli opomniti nekaj, kar nam je posebno na srci. Naj bi se dalo dela revežem s *pogozdovanjem Krasa*. Ni je nujnejše zadeve za Kras, kakor je baš pogozdovanje. Delovanje sl. pogozdovalne komisije je hvalevredno in tudi precej hitro. A Krasa je pustega mnogo in delo je le majheno v primeri z golim svetom. Ali bi ne bilo tedaj dobro in prav, da bi letošnjo šibo, koja je Kras zadela, uporabili v ta blag namen? Veče je v nekotih občinah *pomanjkanje drvi*, kakor *pomanjkanje kruha*. Mnogi Kraševci morajo kupavati drva za kurjavo, če tudi imajo obilo sveta. In kako slana so drva na Krasu! Ceneje je moka... In to bode leto za letom slabeje. Zdaj plačuje še brinje, robida, a s časom še teh ne bo.

Naj bi tedaj vis. dotični odbor opustil na Krasu vsako drugo delo ter v družbi s pogozdovalno komisijo v Gorici storil zdaten korak k blagostanju telesno, a tudi duševno trpečih Kraševcev. Strokovnjaki trdè, da kolikor bolj gol in pust postaja svet, toliko bolj pusti, divji, surovi so ljudje dotičnih krajev. Žalibog, da tudi na Krasu je to gola istina. Tedaj, kolikor poprej se bodo pogozdile kraške goličave, toliko poprej bode kraško ljudstvo omikano v pravem pomenu besede....

Ako bode vis. odbor vslišal in uvaževal ta nasvet, bode se uresničil rek, da vsaka nesreča, je tudi v srečo. Krasu bi gotovo bila!

Pogozdovanje po se godi lahko tudi samostojno izven področja sl. pogozdovalne komisije, namreč pri poteh občinskih, kakor skladovnih naj bi se nasajali drevoredi: v to so dobre murve, divji kostanj, a tudi sadno drevje. To bi bilo tudi lepó.

Ako bi iz domačih drevesnic primanjkovalo drevesec, dobila bi se lahko iz družih kronovin; a nič napačnega bi ne bilo, ako bi se sedaj samo jame izkopale ter se nasadile še le drugo ali tretje leto. Vsaj zemlja se bode v tem dobro razkrojila ter postala rodovitnejša.

Ako si podajo v tem pogledu roko: vis. dotični odbor, sl. pogozdovalna komisija in sl. vlada, bode uspeh več kot dovoljen. Potem se bode smelo to leto šteti ne med slabe ali najslabše, ampak za Kras med — najsrečnejše!

Kaj naj poučujemo svoje hčere? Nek ameriškanski list odgovarja na to prašanje tako-le: Skrbite, da dobé dober šolski pouk. Učite jih skuhati pošteno kosilo. Učite jih prati, likati, nogovice plesti in podpletati, gumbe prišivati, lastno obleko narejati ali vsaj pošteno srajco. Učite jih kruh peči in da dobra kuhinja mnogo prihrani, kar bi se imelo potrositi za lekarnico. Učite jih, da je dolar 100 centimov vreden (po naše bi se reklo, da ima goldinar 100 krajcarjev) in da je varčen samo tisti, ki manj izdaje kakor dobiva in da morajo obubožati vsi tisti, kateri delajo nasprotno. Učite jih, da plačena bombažesta obleka bolje oblači nego svilnata — še dolžna. Učite jih, da je okrogel, poln obraz več vreden od petdeset jetkavih lepot. Učite jih, da rosijo dobro, močno obuvalo. Učite jih kupavati in poračunovati, ali se vjema, kar so kupile in plačale z izdanim denarom. Učite jih, da se božja podoba le kvari, če jo stiskajo z močnimi vrčicami. Učite jih zaupanja v same sebe, samolastne pomoči in delavnosti. Učite jih, da je golorok, pošten rokodelec s predpasnikom, tudi če nima solda premoženja, več vreden, nego dvanajst bogato oblečenih, prevzetnih potepuhov. Učite jih vrtnega dela in vseliti se lepe narave. Učite jih tudi, če imate denara za to, godbe, slikarstva in umetnosti sploh, a pomislite vedno, da so to le postranske reči. Učite jih, da je bolje sprehajati se, nego na sprehod voziti se, in da so divje cvetlice jako lepe vsem tistim, ki jih pazno ogledujejo. Učite jih zaničevati golo navideznost in da kedar rečejo *ne* ali *da*, imajo tudi tako misliti. Učite jih, da zakonska sreča ni zavisna od zvananje moževe prevzetije, niti od njegovega denara, ampak da sloni samo na njegovem značaji. Če ste jim vse to razložili, in če so vas razumele, potem pustite, da se, kedar pride čas, v božjem imenu omožé; za nje ni se več bati, one najdejo svoj pot po širnem svetu!

Vinska trgatev v Avstriji leta 1887 je dala po dosedanjih podatkih c. kr. kmetijskega ministerstva pridelka:

na Štajarskem	724 000	hektolitrov
na Koroškem	200 000	„
na Kranjskem	212 000	„
v južnem Tirolu	259 000	„
na Goriškem	62 000	„
na Moravskem	201 000	„

Podatkov iz drugih vinorejskih dežel še ni; a dosedanje številke razkazujejo, gledè na množino, dovoljno letino. Pri nas na Goriškem pa zaostaja kvantitativni uspeh za kvalitativnim. Množine je bilo le 73 % poprečne množine poprejšnje dobe 1872-1885; po dobroti pa se odlikuje zadnji pridelek v obče mimo vseh onih, kar jih je bilo po letu 1835.